

SKAL KVINDER AFSONE I KVINDEFÆNGSLER?

Når kvindelige indsatte afsoner sammen med mænd, kan det have negative konsekvenser for deres sikkerhed og resocialisering. Ifølge DPU-forsker CHARLOTTE MATHIASSEN er der gode argumenter for at samle de kvindelige indsatte i et kvindefængsel – men også imod. Forholdene for fængslede kvinder bør dog forbedres, uanset hvad politikerne beslutter sig for.

Af CARSTEN HENRIKSEN

Overalt i verden er kvinderne i markant mindretal i fængslerne. Også i Danmark, hvor de udgør 4-6 % af alle indsatte. Til gengæld adskiller vi os fra stort set alle andre lande ved at lade kvinder afsoner sammen med mænd. For i Danmark blander vi kønnene. Mænd og kvinder færdes sammen i alle sociale sammenhænge. Det er det normale – og livet i fængslet bør så vidt muligt afspejle det normale liv, lyder et af argumenterne mod kønsopdelte fængsler.

Men fængsler er ikke en 'normal social sammenhæng'. Hovedparten af mænd afsoner

kun sammen med andre mænd, fordi kvinderne er så få – og det er ikke nødvendigvis til kvindernes bedste at indgå i fællesskaber med de fængslede mænd, mener Charlotte Mathiassen, lektor ved DPU, Aarhus Universitet. Hun har i flere år forsket i kvinders afsoningsforhold i danske fængsler og fulgt en række kvindelige indsatte på tæt hold.

Udnyttet af mændene

Det argument for kønsopdelte fængsler, der ligger lige for, er hensynet til kvindernes sikkerhed. En rød tråd i debatten er ifølge Charlotte Mathiassen da også, at vi skal »beskytte de udsatte kvinder mod de 'uhyrligheder', de kan blive udsat for af de mandlige fanger«. Men så enkelt er det ikke, mener hun.

»Den hurtige løsning er selvfølgelig at sige: Lad os skille kønnene ad for at beskytte kvinderne. Men hvis man skiller kønnene ad, fratager man også de indsatte muligheden for at danne relationer til det andet køn. Og heteroseksuelle indsatte har naturligvis behov for at være sammen med det andet køn. Helt frivilligt, og hvor det handler om kærlighed, tryghed eller lyst,« siger Charlotte Mathiassen.

Men i de kønsblandede fængsler er det uomtvisteligt, at nogle kvinder føler sig pressede og oplever chikane, tilråb, udnyttelse og endda overgreb fra nogle af de mandlige fanger.

»Nogle af de kvindelige indsatte fortalte mig, at når de kommer ind i fængslet, er det som om hanhundene står på spring.

Når kvinderne er kæresten eller har sex med mandlige indsatte, er det nærliggende spørgsmål, om de får noget i modydelse – f.eks. stoffer eller beskyttelse: Hvis jeg er sammen med ham, så beskytter han mig mod tilråb og chikane fra andre mænd,« siger Charlotte Mathiassen uden dog at underkende, at der også findes ligeværdige parforhold i fængslet.

Personalet skal blande sig mere

Ifølge Charlotte Mathiassen giver det ikke mening at diskutere kvindefængsler uden at diskutere fængselspersonalets rolle.

»I debatten handler det ofte kun om kvindefængsler eller ej. At vi skal skille kønnene ad, lukke døren og så se, om det bliver bedre. Men hvis vi beslutter os for kvindefængsler, bør vi samtidig opkvalificere fængselsbetjentene og målrettet inddrage det civile personale – f.eks. socialrådgivere, lærere, psykologer og præster. Vi skal indrette en institution, hvor personalet blander sig i de måder, kvinderne er sammen på – med respekt for privatliv. I det omfang deres roller tillader det, skal de arbejde med at lære kvinderne, der ofte har levet et hårdt og socialt udsat liv, andre måder at være i verden på,« siger Charlotte Mathiassen.

Blandt fængselspersonalet støder man på modstand mod kvindefængsler – med den begrundelse, at kvinder også kan være hårde ved hinanden.

»Nogle fængselsbetjente har sagt til mig: »Du er da forhåbentlig ikke for et kvindefængsel – for det går aldrig godt«,« fortæller Charlotte Mathiassen.

Hun mener, at der blandt fængselspersonalet og blandt de kvindelige indsatte selv findes en opfattelse af kvinder som nogle 'bitches': de er intrigante, de sladrer, og de mobber hinanden.

»Jeg kan ikke se, at det skulle være et argument mod, at man i det mindste fjerner det pres på kvinderne, der kan komme fra hårdt belastede mandlige fanger. Desuden er det et stempel, kvinderne har fået, som let kommer til at blive sandheden om, hvordan kvinder 'er',« siger Charlotte Mathiassen.

Vores forståelse af, hvad og hvordan kvinder er, bliver imidlertid også til ud fra nogle bestemte måder at tale om køn på, som kunne være anderledes.

»Hvad kvinder er, afhænger af, hvordan de bliver til som kvinder i en bestemt kontekst, hvilke rammer de lever under, og hvilke forståelser og forventninger om at agere på bestemte måder, de bliver mødt med, og som de møder sig selv med. Fængselspersonalet

Hvor?

Der er fire fængsler i Danmark, hvor der afsøner kvinder: De åbne fængsler i Horserød og Møgelkær og de lukkede fængsler i Ringe og Anstalten ved Herstedvester. Desuden afsøner der af og til få kvinder i Statsfængslet Østjylland. I nogle fængsler kan kvinder enten have deres celle på en kønsblandet afdeling eller på en kvindeafdeling. I andre fængsler kan de kun have deres celle på en kvindeafdeling. I begge tilfælde er det dog et aktivt fravalg, hvis de ikke ønsker at have fællesskab med mænd i enten job- eller skolemæssig sammenhæng eller i fritiden.

Hvor mange?

I Danmark udgør kvinderne 4-6 % af alle indsatte i fængslerne. Den dag, Kriminalforsorgen startede sin klientundersøgelse i 2014, afsønedes der i alt 89 kvinder med en gennemsnitsalder på 39 år.

har en vigtig opgave med at præge disse forståelser og forventninger i en anden retning,« siger Charlotte Mathiassen.

Tilbage til livet udenfor

Fængsler skal ikke kun straffe, men også resocialisere. Målet er, at de indsatte gennem beskæftigelses-, uddannelses- og behandlingstilbud samt pædagogiske indsatser skal vende tilbage til livet udenfor fængslet uden at falde tilbage i kriminalitet.

Men at kvinderne er i så markant undertal betyder, at disse tilbud ofte er udformet efter mænds ønsker og behov. Et fængsel kun for kvinder ville kunne tilbyde flere aktiviteter og tilbud målrettet kvinder.

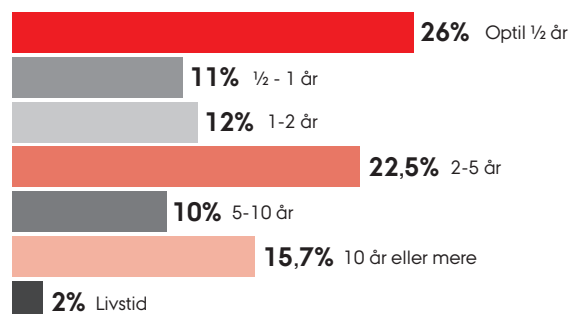
»Det argument bygger på en forestilling om, at kvinder har andre interesser end mænd og andre ønsker end at blive f.eks. smed, tømrer eller murer. Jeg er enig i den forestilling, men man kommer nemt til at

KVINDER I FÆNGSEL – I TAL

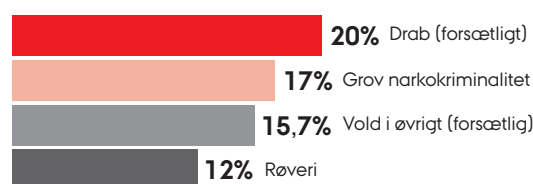

Hvor lang en dom?

For hvad?

Pr. 31. januar 2011 var de kriminalitetsformer, som flest kvinder var dømt for:

tale om kvinder og mænd på en meget firkantet måde,« siger Charlotte Mathiassen.

Derfor er det også vigtigt, at et kvindefængsel ikke indrettes efter stereotype forestillinger om, hvad kvinder kan og vil.

»Hvis et kvindefængsel har så begrænsede resurser, at de kun kan tilbyde køkkenarbejde, er vi lige vidt. Der må være en bred vifte af beskæftigelses- og uddannelses tilbud. Lige så vel som kvinder og mænd deler noget, har de også forskellige interesser og behov, men fordi kvinderne er så få, er det vanskeligt at imødekomme kvindernes behov og interesser i dag. Det taler for at oprette et fængsel, hvor vi samler alle kvinderne,« siger Charlotte Mathiassen.

For eller imod – ikke så enkelt

I 2011 udgav hun rapporten 'Perspektiver på kvinders dagligdag i danske fængsler – erfaringer med kvinders og mænds fælles

ARGUMENTER FOR OG IMOD KØNSOPDELTE FÆNGSLER

afsoning'. Aktuelt følger hun sammen med DPU-lektor Hanne Knudsen Direktoratet for Kriminalforsorgens projekt om 'Samarbejds-kultur i danske fængsler', der er et lærings-forløb for fængselsbetjente om nye måder at indgå i relationer med de indsatte på.

Et udvalg under Direktoratet for Kriminalforsorgen anbefalede i 2011, bl.a. på baggrund af Charlotte Mathiassens forskning, at oprette et fængsel i Danmark kun for kvinder. Trods flere års debat er det ikke sket endnu.

»Vi er nødt til at forholde os til, at vi har to køn i fængslerne, og at det ene er en stor majoritet og det andet en lille minoritet. I dag er der fornyet fokus på, hvordan vi bedst tilbyder kvindelige indsatte trygge afsoningsforhold og bedre muligheder for resocialisering,« siger Charlotte Mathiassen og peger bl.a. på en undersøgelse fra 2014, der viser, at en fjerdedel af de indsatte kvinder er blevet chikaneret seksuelt af medindsatte.

Samtidig puster kvindelige indsatte betretninger i medierne om utrygheden ved at afsone sammen med mænd til ilden i debatten – f.eks. når en drabsdømt 52-årig kvinde til Ekstra Bladet fortæller om, hvor »rædselsfuldt« det var at sidde sammen med nogle af de hårdeste mandlige kriminelle i Anstalten ved Herstedvester (Ekstra Bladet 19. juli 2015).

Spørgsmålet er på den ene side meget konkret: skal vi samle alle kvinderne i ét fængsel og tre arresthuse kun for kvinder, som udvalget under Direktoratet for Kriminalforsorgen har foreslået, fordi vi samlet set vurderer, det er bedst af hensyn til beskyttelse og resocialisering af kvinderne? Eller skal vi fortsat kønsblande, så kvinder afsone i det, der ifølge Charlotte Mathiassen i praksis er »mandefængsler«, fordi kvinderne er så få?

På den anden side er spørgsmålet meget komplekst, fordi vi ikke kan besvare det uden at forholde os til en række andre spørgsmål, fortæller Charlotte Mathiassen: Hvordan agerer kvinder indbyrdes og overfor mænd? Hvilke forestillinger om kvinder møder samfundet og fængselspersonalet de kvindelige indsatte med – og hvordan præger de kvindernes valg og deres egne opfattelser af behov og muligheder? Er det overhovedet vigtigt at fokusere på forskelle mellem køn i fængslerne? Har de mandlige og kvindelige indsatte ikke snarere det til fælles, at de er socialt udsatte mennesker – og skal vi endelig skelne, er det da ikke vigtigere at skelne mellem stærke og svage individer blandt de indsatte fremfor mellem mænd og kvinder?

»Her støder vi f.eks. på argumentet om, at vi ikke må lade de svageste kvinders behov

Normalisering

Imod: Livet i fængslet skal så vidt muligt ligne livet uden for fængslet. Derfor bør kvinder og mænd afsone sammen.

For: Der afsone så få kvinder i fængslerne, at det alligevel ikke ligner livet udenfor. De fleste mænd afsone kun sammen med mænd.

Nærhedsprincippet

Imod: I Danmark tilstræber vi, at de indsatte afsone tættest muligt på eget hjem. At være tæt på eget hjem er vigtigt, fordi det giver venner, børn og andre pårørende bedre mulighed for at besøge de indsatte. Derfor bør kvinder ikke samles i ét fængsel, som for de fleste vil være langt fra eget hjem.

For: Der er i forvejen kun fire fængsler, hvor kvinder kan afsone. I praksis vil de fleste derfor i forvejen afsone langt fra eget hjem. Kvindelige – såvel som

mandlige – indsatte, der på baggrund af mentalundersøgelse i retspsykiatrien vurderes at have særligt behov for psykiatrisk og psykologisk behandling, kan i dag kun afsone i Anstalten ved Herstedvester. Her kan nærhedsprincippet alligevel ikke imødekommes.

Beskyttelse

Imod: Kvinder kan være hårde ved hinanden. Derfor vil de rene kvinde-fængsler betyde større udsathed for de svage kvindelige indsatte.

For: Frygt for og reelle oplevelser af pres, chikane, udnyttelse og overgreb fra mandlige indsatte er en væsentligere faktor. I kvinde-fængsler vil kvinderne i det mindste undgå denne.

Resocialisering

Imod: I et kvinde-fængsel vil man pga. resurseknaphed kunne tilbyde færre muligheder for beskæftigelse og uddannel-

se. Man kan frygte, at de kun vil afspejle stereotype opfattelser af kvinders behov og interesser.

For: I kønsblandede fængsler er mændene i markant overtal. Tilbuddene afspejler derfor mænds behov og interesser. Et kvinde-fængsel vil kunne målrette beskæftigelses- og uddannelses tilbud samt behandlingsprogrammer til kvinder – og desuden give kvinderne mere rol til at bearbejde deres baggrund og erfaringer.

Ligestilling

Imod: Det bryder med vores idealer om ligestilling at adskille kønnene i sociale sammenhænge. Det gælder også i fængslerne.

For: Der er så få kvinder i fængsel, at ligheden mellem kønnene alligevel er udfordret. Ligestilling er at behandle kønnene lige – og det giver kønsopdelte fængsler bedre mulighed for.

blive udslagsgivende for, om vi laver kønsopdelte fængsler. Så hellere lade de »stærke« kvinder afsone sammen med mændene. Men når der er så få kvinder i fængsel herhjemme, er man nødt til at beslutte sig. Enten samler vi alle kvinderne i et fængsel kun for kvinder. Eller også fortsætter vi med et eller flere kønsblandede fængsler,« siger Charlotte Mathiassen.

Ingen frie valg

I Anstalten ved Herstedvester afsone hårdt belastede mennesker med lange domme.

Omkring 95 % er mænd. Kvinderne har deres eneceller på en kvindeafdeling, men de indgår i fællesskabet med de mandlige indsatte på arbejdspladser, på gårdtur og i fritiden, med mindre de selv aktivt vælger

det fra, eller fængslet vurderer, at de skal beskyttes. Nogle af de indsatte, som Charlotte Mathiassen har talt med, valgte i starten at omgås de mandlige indsatte, fordi de ikke ønskede at arbejde på et rent kvindeværksted. Men de har senere fortrudt beslutningen, fordi utrygheden og frygten for chikane og overgreb har sat sig fast.

»I Herstedvester sidder nogle mennesker, der har begået meget alvorlig personfarlig kriminalitet. Vi må virkelig overveje, hvad vi åbner for, når vi placerer udsatte, misbrugende og misbrugte mænd og kvinder i samme institution og siger, det er et frit valg, om de vil have noget med hinanden at gøre. Opfordrer vi nærmest til, at de reproducerer relationer med udnyttelse, pres og overgreb?« siger Charlotte Mathiassen.

KVINDEFÆNGSEL – ET VÆRDIGT ALTERNATIV?

I december 2014 var Charlotte Mathiassen sammen med politikere fra Folketingets social-, ligestillings- og retsudvalg og repræsentanter fra Justitsministeriet, Direktoratet for Kriminalforsorgen og fængselsfunktionærene på besøg i en række fængsler. På turen holdt Charlotte Mathiassen foredrag om sin forskning i kvinders afsoningsforhold i danske fængsler.

I det kommende nummer af tidsskriftet Psyke og Logos giver Charlotte Mathiassen i artiklerne »Kvindefængsel – et værdigt alternativ?« og »Kvinder, køn og tilblivelse – i fængsler« en samlet fremstilling af debatten for og imod kvindefængsler baseret bl.a. på den internationale forskning på området.

Charlotte Mathiassen mener derfor, at det er problematisk at tale om, at kvinder frit kan vælge, om de vil være sammen med de mandlige fanger eller ej.

»Jeg har mødt kvindelige fanger, der har valgt at holde sig væk fra mandefællesskabet. Hvis de beslutter sig for det, er de henvist til et begrænset fællesskab med ganske få kvindelige medfanger. Mange af dem sidder i mange år, og det kan blive snærende, når de er så få. Samler vi kvinderne i ét fængsel, åbner vi også for et større fællesskab. Hvis man ønsker at fastholde kønsblanding, kunne man f.eks. overveje at samle alle kvinder og et tilsvarende antal mænd i ét fængsel – placeret efter nogle velgennemtænkte kriterier, så tilbuddene matchede de indsatte behov,« siger Charlotte

Mathiassen, men peger samtidig på faren for, at vi så glemmer at udvikle alternative afsoningsformer for kvinderne.

»Et kvindefængsel er stadig et fængsel, der spærre folk inde sammen med andre udsatte og kriminaliserede mennesker. Og vi ved, at fængslet er en institution, der risikerer at ødelægge de indsatte mulighed for at få et normalt liv efter afsoning. Hvis jeg skal afveje de forskellige argumenter, vil jeg personligt mene, at det nok er bedst at samle kvinderne i et særligt fængsel – især fordi det, der foregår nu, ikke er godt nok. Men jeg vil være bekymret for, om et kvindefængsel fjerner opmærksomheden fra det vigtige arbejde med at udvikle nye afsoningsformer, der kan give bedre resocialisering,« slutter Charlotte Mathiassen. ■

OM CHARLOTTE MATHIASSEN

Charlotte Mathiassen er lektor, ph.d., ved DPU, Aarhus Universitet. Hun er tilknyttet forskningsprogrammet 'Diversitet, kultur og forandring' og er uddannelseskoordinator på kandidatuddannelsen i pædagogisk psykologi.

Hun har i mange år forsket i indsatte – herunder kvinder – forhold i danske fængsler og de eksistentielle udfordringer for indsatte, der har begået meget alvorlig og personfarlig kriminalitet.